खेर गएको फेव्रिकवाट रेशा(कपास) बनाउने उद्योग

परिचय

कटनका टुक्रा कपडाहरु, खेर गएको तथा च्यातिएका सूतीका फेव्रिकवाट रेशा (कपास) बनाउने कार्य अहिले नेपालमा धेरै प्रचलित भएको छ । सूतीका गार्मेन्टहरु उत्पादन गर्ने उद्योगहरुमा सूतीका फेव्रिकहरु वढी प्रयोग गर्ने भएकोले, त्यहाँबाट खेर गएका कटनका टुक्रा कपडाहरु यस उद्योगको लागि आवश्यक कच्चा पदार्थको मुख्य श्रोत हुन । यस किसिमको कपास कम गुणस्तरको हुने भएकोले यस्को प्रयोग पनि कम गुणस्तरको उत्पादनको लागि मात्र हुन्छ । हाल कपास आफनो देशमा उत्पादन नभएकोले, विदेशवाट यस्को आयातबाट देशको मागलाई पुर्ति भैरहेकोछ । यसरी खेर गएको कपडाका टुक्राहरुलाई प्रशोधन गरि उत्पादन हुने कपासले केहि हद सम्म भए पनि आयातमा प्रतिस्थापना गरिरहेको छ र यस्तो कपासले देशको मागलाई केहि हद सम्म पुर्ति गरिरहेको छ । त्यसैले यस्ता उद्योगहरु देसमा बढदै पनि छन् । यस्ता उद्योगहरुबाट देसमा रोजगारीको अवसर पनि प्रदान गर्दैआएको छ । खेर गएको फेव्रिकवाट रेशा (कपास) बनाउने उद्योग स्थापना गर्ने उद्यमीहरुलाई यस विभाग वा मातहतका कार्यालयहरुबाट स्कीमको नमूना प्राप्त होस भन्ने आशयले यस विभागबाट स्कीम निर्माण गराइएको हो ।

विभिन्न प्रकारका यस्तो कपास उत्पादन गर्न आवश्यक पर्ने यन्त्र तथा उपकरणहरु, विद्युत शक्ति इन्धन, वार्षिक उत्पादन क्षमता, आदिका बारेमा उद्योग खोल्नु पूर्व जानकारी दिन खोजिएको छ । उद्योगीहरुले उत्पादनको प्रकृति हेरी यन्त्र वा उपकरण छान्न, तीनका इफिसियन्सी, उर्जा उपभोग र आर्थिक भारका बारेमा अग्रीम जानकारी समेत प्राप्त गर्न सक्छन् । आफूलाई आवश्यक पर्ने जनशक्ति, बैक बाट लिनु पर्ने ऋण तथा ब्याजका बारेमा, इन्सुरेन्स प्रिमियमका बारेमा सचेत रहन्छन ।

उद्योगलाई आवश्यक पर्ने वार्षिक स्थीर खर्च, चल खर्च तथा भैपरिआउने खर्च, वार्षिक आम्दानी नाफा नोक्सानीको आकलन समेत प्रस्तुत स्कीममा खुलाइ सम्पूर्ण उद्यमीहरुलाई सजिलो बनाइएको छ ।

अझै वातावरणीय प्रतिकूल प्रभावका बारेमा जडान गर्नु पर्ने संयन्त्र तथा उद्योगी स्वयं वातावरण प्रति चनाखो र सक्रिय हुन अपनाउनु पर्ने तथ्य समेत यस स्कीममा उल्लेख गरिएको छ । यस स्कीमले उत्पादन प्रकृया, वातावरणीय पक्ष तथा रोकथामका उपायहरु, कामदारको स्वास्थ तथा सुरक्षा, तालीम र अग्नी तथा विद्युतीय आकस्मिक घटनाका बारेमा समेत समेटेको छ ।

उत्पादन प्रकृया

कपासका रेशा उत्पादनका प्रमूख प्रकृयाको वर्णन यस प्रकारको छः

संकलन

गार्मेन्ट उद्योगवाट ठोस खेर बस्तुको रुपमा निस्कने सूती कपडाका टुक्राहरु, अन्य उद्योग तथा घर घरबाट उप्लब्ध हुने सूतीका खेर कपडाका टुक्राहरु संकलन गर्ने ।

केलाउने

यसरी संकलन भएका सूतीका कपडाका टुक्राहरुमा फलामका टुक्राहरु, साना साना ढुङ्गाहरु तथा अन्य वाह्य पदार्थहरु हुन सक्ने भएकोले ती बस्तुहरु केलाइ हटाउने ।

छुट्याउने

राम्रो संग केलाएका सूतीका कपडाका टुक्राहरु रंग अनुसार छुट्याउने ।

कटिङ्ग गर्ने

रंग अनुसार छुट्याएका कपडाका टुक्राहरुलाई स-साना टुक्राहरुमा कटिङ्ग गर्ने ।

टिजिङ्ग गर्ने

उक्त स-साना टुक्राहरुलाई टिजर मेशिनमा राखी कपासको रुपमा नआएसम्म निरन्तर रुपले पेल्ने ।

कार्डिङ्ग गर्ने

यसरी उत्पादन गरेका कपासलाई कार्डिङ्ग मेशिनको प्रयोगबाट अझ राम्रो, सफा र मसिनो कपासको रुपमा उत्पादन गर्ने ।

लेबलिङ्ग र प्याकिङ्ग

यसरी तयार भएको कपासलाई जुटको ब्यागमा लेबल लगाई प्याकिङ्ग गर्ने ।

उत्पादन प्रकृया प्रवाह

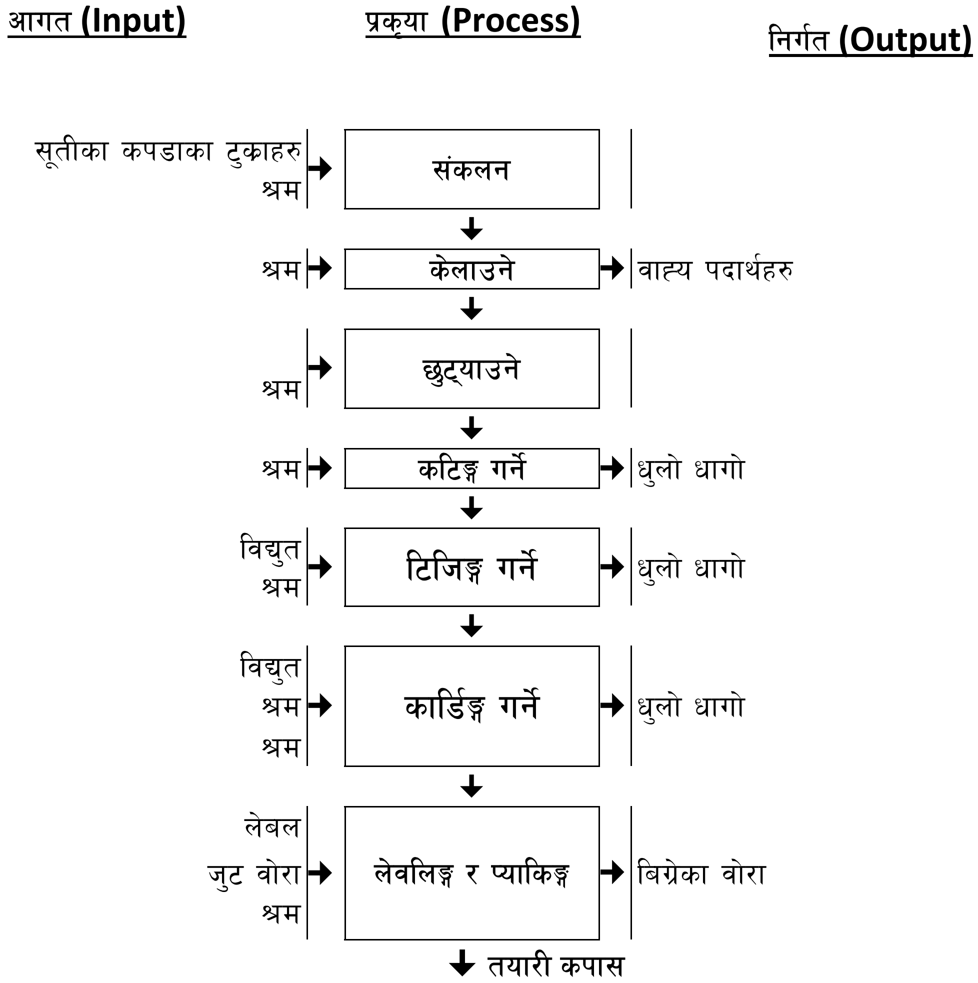

वातावरणीय पक्ष

प्रदुषणको किसिम

प्रस्तुत उद्योगबाट खास गरी निम्नानुसारको खेर पदार्थको निस्काशन वा प्रदुषणबाट वातावरणमा असर पार्न सक्ने देखिन्छ ।

सि.नं.	प्रदुषणको किसिम	निश्कासन हुने बस्तुहरु
१	ठोस खेर पदार्थ	धुला धागोहरु, बहिष्कृत कपडाहरु, बिग्रेका जुटका वोराहरु
२	तरल खेर पदार्थ	केहि पनि हुदैन
३	ध्वनी प्रदुषण	मेशिनबाट निस्कने ध्वनी
४	वायु प्रदुषण	कपडाका धुलो

रोकथामका उपायहरु

सि.नं.	प्रदुषणको किसिम	रोकथामका उपायहरु
१	ठोस खेर पदार्थ	धुलो धागोहरु र बहिष्कृत कपडाहरुलाई जलाउने तथा बिग्रेका जुटका वोराहरु स्क्राप भेण्डरलाई विक्री गर्न सकिन्छ ।
२	तरल खेर पदार्थ	छैन
३	ध्वनी प्रदुषण	उत्पादनको क्रममा निश्कने आवाजबाट वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न निम्नानुसारको व्यवस्था गर्नु पर्छ । ➢ मेशिन जडान गर्दा फाउण्डेशन मजबुत गरी कम्पन कम गर्न सकिन्छ । ➢ मेसिनमा ग्रीज लुव्रिकेन्टहरु लगाइने छ जसले गर्दा कम आवाज निस्कन्छ । ➢ कामदारहरुलाई एअर प्लग र अन्य सुरक्षात्मक उपकरणहरुको ब्यबस्था गर्नू पर्छ । ➢ ध्वनी प्रदुषणका कारक मेशिनहरुलाई सेड भित्रमात्र संचालन गर्नु पर्छ ।
४	वायु प्रदुषण	उत्पादन कक्षमा एक्जष्ट फ्यान आदीको ब्यबस्थाले गर्दा प्रदुषीत बायु बाहिर जाने हुनाले वायु प्रदुषण न्यून हुन्छ ।

सरसफाई

उद्योगबाट निस्कने खेर जाने ठोस पर्दाथहरु, बिग्रेका जुटका वोराहरु हुन् । बिग्रेका जुटका वोराहरु किन्न आउनेलाई बेच्न सकिन्छ । उद्योगमा सरसफाइ राख्न निम्न कार्यहरु गर्नु पर्छ ।

- कारखाना मेशिनहरु सरसफाई गरी बेला बेलामा मर्मत सम्भार गर्नु पर्छ ।
- Good House Keeping Practice अपनाउनु पर्छ ।
- सकेसम्म कपडाका टुक्राका धुलोहरु तथा कागजका टुक्टुकाहरुलाई भुईंमा छरिनबाट रोक्नु पर्छ ।

कामदारहरुको स्वास्थ्य र सुरक्षा कामदारहरुको स्वाास्थ्य सुरक्षाको लागी प्राथमिक उपचारको व्यवस्था गर्नु पर्छ । मास्क, पन्जा जस्ता स्वास्थ्य सुरक्षाका साधनहरु उपलब्ध गराउनु पर्छ । कामदारहरुको स्वास्थ्य उपचारको लागि समय समयमा स्वास्थ्य परिक्षणको ब्यबस्था गर्नु पर्छ ।

ध्वनी प्रदुषण:

मेशिन जडान गर्दा फाउण्डेशन मजबुत गर्नुपर्छ । जसले गर्दा मेशिन सचालन गर्दा कम्पन्न कम हुन्छ । मेसिनमा ग्रीज लुब्रिकेन्टहरु लगाइन्छ जसले गर्दा आवाज कम निस्कन्छ । कामदारहरुलाई एअर प्लग र अन्य सुरक्षात्मक उपकरणहरु को ब्यबस्था गर्नु पर्छ । ध्वनी प्रदुषणका कारक मेशिनहरुलाई छुट्टै कोठा भित्रमात्र संचालन गर्नु पर्छ ।

ट्रेनिङ्ग:

कामदारहरुलाई आवश्यकता अनुसारको कामको तालिमको व्यवस्था गर्नु पर्छ ।

अग्नी तथा विधुतिय आकस्मिक घटना:

कपडाका टुक्रा तथा धुलोहरु भएकाले यस उद्योगमा वढी आगलागीको सम्भावना भएकोले अग्नी नियन्त्रण गर्न अग्नि निवारक सिलिण्डर तथा पानीको जर्गेना कारखानामा राख्नेकार्यमा प्राथमिकता दिनु पर्छ । विद्युतिय तार जडानमा विषेश होसियारी अपनाउनु पर्छ ।